

Öğretmenlik ve Ahlak

Feride Ersoy

Tartışma Soruları

Günümüzde öğretmenlik mesleğinin toplumdaki yeri ve önemi nedir?

İyi bir öğretmen öğrencilerine, velilere, meslektaşlarına nasıl davranmalıdır? Neden?

Öğretmen haberlerini izlediğinizde benzer haberlerden daha fazla dikkat kesilmenizin sebepleri neler olabilir?

Bir öğretmen öncelikle hangi ahlaki ilkelere sahip olmalıdır? Neden?

Hayatınızda etkili olan bir öğretmenin ahlaki özelliklerini anlatınız. Bu özellikler sizin hayatınızda hangi konularda etkili oldu? Nasıl?

Giriş

Eğitim bireyin, toplumun ve devletin geleceğinin teminatıdır. Bir ülkenin ekonomik, siyasi ve askerî başarısı, o ülkede yaşayan milletin kültürel dokusu, ekonomik, sosyal ve manevi açıdan huzuru ve refahı, eğitimin niteliği ve kalitesiyle yakından ilgilidir. Dolayısıyla ileri uygarlığa sahip ülkeler, eğitim sistemlerinin amaç ve içeriğini bireyin, toplumun ve devletin geleceğini planlayarak oluşturmaktadır. Eğitim sistemi içinde yapılan tüm amaç ve içerik planlaması müfredat programında hayat bulmakta ve müfredat programı okullarda görev yapan öğretmenler tarafından uygulamaya geçirilmektedir. Bu bağlamda, bir eğitim programının uygulamadaki başarısından, öğretmenlerin niteliği oldukça önem arz etmektedir.

Günümüzde öğretmenlerin mesleki anlamdaki niteliği konusunda birtakım standartlar geliştirilmiştir. Bir öğretmen; alan bilgisi, pedagojik formasyon konusunda yeterli olmalı ve birtakım kişisel ve mesleki değerlere sahip olmalıdır. Hangi disiplin alanında öğretim yapıyorsa elbette bir öğretmenin o alanda başarılı bir öğretme yeteneğine ve bilgisine sahip olması beklenir.

Öğrencilerin aklına takılan pek çok konuda öğretmeninden cevap alabilmesi de eğitim-öğretimi güçlendirir. Ancak bunların yanında daha da önemli olan konu, öğretmenin kişisel ve mesleki değerleri yani ahlakı meselesidir. Zira öğretmenin sahip olduğu değerler, kişilik özellikleri, onun davranışlarına da yansiyacak ve onunla sürekli iletişim içinde olan öğrenciler bu davranışlardan olumlu veya olumsuz anlamda etkilenecektir. Sonuç olarak, en iyi müfredat programları hazırlansa da öğretmenin o programı hayata geçirecek azmi, sabrı, mesleki sorumluluk bilinci, iletişimi, bilgi ve becerileri bulunmuyorsa eğitimin amaçlarına ulaşmak güç olacaktır.

Birey, temel bilgi, beceri ve davranışları aile içinde kazanmaktadır. Okul çağına geldiğinde gününün çok önemli bir zaman dilimini okulda geçirmektedir. Anne ve babanın birlikte iş hayatına başlaması, çocuk eğitiminin daha profesyonel bir psikolojik boyut kazanması gibi nedenlerle okulda eğitim, ailede eğitimin hem bir tamamlayıcısı hem de bir rehberi niteliği kazanmıştır. Okulda eğitimin uygulayıcısı olan öğretmenler, bireyin hayatında bir kimlik inşası gerçekleştirirken aynı zamanda bireye ve aileye rehberlik etme görevini ve sorumluluğunu yüklenmektedir. Öğretmenin sahip olduğu ahlak, bu görevi icra etmede ve sorumluluğu layıkıyla yerine getirmede oldukça önemlidir. Bu bağlamda halk arasında söyleneğelen; “Çocuk, ailenin aynasıdır.” sözü yerini biraz da “Öğrenci, öğretmenin aynasıdır.” sözüne bırakmaktadır.

Öğretmenlerin sahip olması beklenen ahlak ilkeleri, mesleklerin sergilemesi gereken davranış standartlarıyla ilgilenen meslek etiği kavramıyla açıklanmaktadır. Bir meslek grubu olarak öğretmenlerin sergilemesi beklenen ahlaki davranışlar, etik ilkeler, Millî Eğitim Bakanlığı ve ayrıca Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu tarafından hazırlanan genelgeler ve yönetmeliklerle ilan edilmektedir. Tüm bunlara rağmen öğretmenlik mesleğinde birey ve toplum vicdanını son derece yaralayıcı, kabul edilemez ahlak zaafiyetleri ile de karşılaşmaktadır.

Toplumda öğretmenlerin ahlakıyla, bilgisiyile, kültürüyle öncü ve örnek birer insan olacağı yönünde yaygın bir kabul bulunmaktadır. Toplum nazarında öğretmenler; sadece müfredattaki içeriği öğrenciye aktarmakla yükümlü kişiler değil aynı zamanda fazilet sahibi, bilgili, kültürlü, çalışkan, öğrenciye rehberlik edecek ve olumlu örnek oluşturacak yeterliğe sahip olan kişilerdir. Bu nedenle öğretmenlerin ahlaki veya gayriahlaki davranışları bireyi ve toplumu önemli ölçüde etkilemektedir. Öğretmenlerin ahlaki davranışları, birey ve toplum tarafından takdirle karşılanmakta, örnek alınmakta, hayata dokunarak onlara rehberlik etmekte iken gayriahlaki davranışları ise güven zedelemekte, bireyin ve toplumun vicdanını son derece rahatsız etmektedir.

Bu bölümün amacı; öğretmenlik mesleğinde sadece öğretim boyutunun değil aynı zamanda ahlakın da önemine dikkat çekmeye çalışmaktır. Bu amaçla ele alınan bölümün içeriğinde; öğretmenlik mesleğinin günümüzdeki anla-

mıyla bir meslek olma sürecine kısaca değinilmiş, mesleğin önemine dikkat çekilmiş, öğretmenlik ile ahlak bağlantısı kurulmaya çalışılmış, öğretmenlik mesleğinde ahlakın neden önemli olduğu konusunda birtakım alt başlıklar oluşturulmuştur. Ayrıca öğretmenlik mesleği etik ilkelerine yer verilmiştir. Konular; özlü sözler, örnek olaylar ve örnek etkinlikler ile zenginleştirilmeye çalışılmıştır.

Öğretmenlik Mesleği

"Bir yıl sonrasını düşünüyorsanız pirinç ekin, on yıl sonrasını düşünüyorsanız ağaç dikin, 50 yıl sonrasını düşünüyorsanız insan yetiştirin!"

Çin Atasözü

Öğretmenlerle ilgili bir eğitim politikası geliştirerek konu başlığını aşağıdaki boşluğa yazınız.

İnsan yetiştirmeyi hedefleyen bir eğitim politikacısı olsaydınız, neler yapardınız?

.....

.....

Bu politikayı sınıfta oluşturacağınız küçük bir oyun ortamında veya yalnız olarak basın mensuplarına tanıtım yapmış gibi sunabilirsiniz. Sunumunuzda yukarıdaki atasözünü de vurgulayınız!

Meslek Olarak Öğretmenliğin Kısa Bir Tarihçesi

Öğretmenlik mesleğinin iki temel eylemi olan eğitime ve öğretme ilk insanlara kadar tarihlendirilebilmektedir. İnsandan insana bilgi ve kültür aktarımının olduğu her ortamda eğitime ve öğretme faaliyeti var olmuştur. Zamanla nüfusun artması; iş çeşitliliğinin ve yeni ihtiyaçların ortaya çıkması; bilgide karmaşıklığın, derinliğin ve uzmanlığın artması; teknolojiye ve bilimde yaşanan gelişmeler gibi pek çok neden; ihtisaslaşmış, planlı, programlı bir eğitim anlayışıyla alanında uzman, nitelikli kişilerin yetiştirilmesini gerekli kılmıştır.

Medeniyetimizde, ilk öğretmenin yaratıcımız olan Hazreti Allah (c.c.) olduğuna inanılmaktadır. Bu inanç, Allah'ın Hz. Âdeme bütün isimleri öğrettiğine delil olan Bakara Suresi'nin 31. ayeti ile temellendirilmektedir. Öğretmenlik, aynı zamanda, Hz. Muhammed (s.a.v.) tarafından Mescidi Nebevi'de ve Suffa'da başlatılan eğitim nedeniyle, Müslümanlar tarafından, bir peygamber mesleği olarak da kabul edilmekte ve son derece önemsenmektedir.

Tarihimizde öğretmen; baba, usta, hoca, âlim, muallim, molla, muîd, müderris gibi farklı unvanlar almaktadır. Öğretmen; aile içinde anne veya baba, bir meslek grubunda usta, medresede müderris olarak karşımıza çıkmaktadır. 11. yüzyılın ilk yarısında Gazne, Nişabur ve Merv gibi kentlerde kurulmaya başlayan medreseler, 1067'de Selçuklu veziri Nizâmülmülk tarafından Bağdat'ta inşa ettirilen Nizamiye medreselerinin yaygınlaşmasıyla birlikte Selçuklu ve Osmanlı devletlerinin temel eğitim kurumu hâline gelmiştir. Medrese eğitimi din görevlisi, kadı ve medrese hocası gibi ilmiye sınıfının insanlarını yetiştirmektedir. Bu eğitimde ders geçme ve icazet sistemi uygulanmakta ve eğitimin bütçesi önemli ölçüde vakıflar tarafından karşılanmaktadır. Müderris esaslı icazetnamede, okutulan derslerin tanımı ve icazeti veren müderrisin hoca silsilesi görülmektedir (Tekeli ve İlkin, 1999, s. 7-17). Müderrisin sahip olması beklenen ahlak ilkeleri, öğrenciye ve halka karşı görev ve sorumlulukları, öğrenci ile münasebetleri vs. gibi konular ise dönemin eğitim anlayışı çerçevesinde ayrıca ifade edilmektedir (Bayraktar, 2015, 2015; Ersoy, 2016; İbn Cema, 1998; İbn Sahnûn, 1996; İmam-ı Azam Ebu Hanife, 1969; İmam-ı Gazali, 1971; Kabisi, 1966; *Minhâcü'l-Müteallim*, 2009).

Devletin yönetim anlayışına, toplumun beklenti ve ihtiyaçlarına göre farklı süreçlerden geçen öğretmenliğin günümüzdeki anlamıyla bir meslek olarak görülmeye başlaması Tanzimat Dönemi'ne denk gelmektedir (Çelikkaya, 2014, s. 133; Şimşek, 2014, s. 77). 16 Mart 1848 tarihinde açılan ve rüştiye okullarına öğretmen yetiştirmeyi amaçlayan Darulmuallimîn, Akyüz'e (2006) göre Türk eğitim tarihinde çok önemli bir yenilik ve Türk öğretmen yetiştirme tarihinde bir dönüm noktasıdır. 14 Ağustos 1850 tarihinde bu kurumun başına müdür olarak getirilen Ahmet Cevdet Efendi, 1 Mayıs 1851 tarihli bir Nizamname kaleme almıştır. Abdülmecit Han (1839-1861) tarafından onaylanarak uygulamaya geçen Nizamname'de öğretmenlik, bir meslek olarak yer almaktadır (s. 29-34).

Eğitim tarihimizde, öğretmenlik mesleği açısından Darulmuallimîn Nizamnamesi kadar önemli olduğu ifade edilen bir diğer Nizamname, 1869 yılında çıkarılan Maarif-i Umumi Nizamnamesi'dir. Bu Nizamname'de umumi mekteplere öğretmen olmada öncelik hakkının Darulmuallimînde eğitim görmüş öğretmenlere ait olduğu ifade edilmektedir. Nizamname'de belirtilen bu madde, öğretmenliği meslekleştirme adına oldukça önemli bir adımdır. Öğretmenliği meslekleştirme adına girilen birtakım hukuki düzenlemeler Tanzimat Dönemi'nde olduğu gibi, II. Abdülhamid döneminde de devam etmiştir (Özoğlu, Gür ve Altunoğlu, 2013, s. 18-19).

Günümüz eğitim sisteminde öğretmenlik, bir ihtisas mesleği olarak görülmektedir. Öğretmen olmak isteyen bireyler, öğretmen yetiştiren kurumlardan

mezun olduktan sonra sınavla atanmaktadır. 1789 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu Madde 43'te öğretmenlik mesleği şöyle tanımlanmaktadır: "Öğretmenlik, Devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir. Öğretmenler bu görevlerini Türk Millî Eğitiminin amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak ifa etmekle yükümlüdürler." (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 1980, s. 19).

Öğretmenlik Mesleğinin Önemi

Aşağıda öğretmene ve öğretmenliğe yönelik iki farklı bakış açısı verilmiştir. Bu iki farklı bakış açısında öğretmenin toplumdaki konumu nasıldır? Tartışınız.

"Bana bir harf öğretenin kırk yıl kölesi olurum."
Hz. Ali

"Hiçbir şey olamazsan öğretmen olursun."
Anonim

Bireyin eğitiminde en temel kurum ailedir. Birey, temel bilgi ve becerileri; güven, saygı, hoşgörü, vatanseverlik, misafirperverlik ve yardımseverlik gibi millî ve toplumsal değerleri; âdâb-ı muaşeret kurallarını; dili ve dini öncelikle aile içinde öğrenmeye başlamaktadır. Aile içinde başlayan bu öğrenmeler, anaokulu veya ilkokul yaşına gelen birey için devletin resmî eğitim sistemi içerisinde, millî eğitim amaçları doğrultusunda, müfredat programlarına uygun olarak okullarda öğretmenler tarafından sürdürülmektedir.

Bireyin eğitiminde aileden sonra önemli bir kurum okuldur. Okulda, bireyin eğitiminden sorumlu uzman kişiler öğretmenlerdir. Öğretmenler; okuldaki eğitim sürecinin planlanmasından uygulanmasına ve değerlendirilmesine kadar eğitim-öğretimle ilgili süreçleri yürütmede yetkili ve uzman kişilerdir. Eğitim-öğretim sürecinde öğretmenler, öğretimi gerçekleştirmenin yanı sıra öğrencilere olumlu rol modeli olmakta, gerektiği durumlarda aile ve çevre ile iş birliği yapmakta, öğrencilerin sahip olduğu yetenek ve potansiyeli keşfetmekte, geliştirmekte ve doğru bir şekilde yönlendirmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda öğretmenlik mesleği bir insan yetiştirme mesleğidir. İnsanın zihinsel, fiziksel, manevi ve ahlaki yönüyle bir bütün olarak eğitilebilmesi nitelikli ve ahlaklı öğretmenler ile mümkün olacağından öğretmenlik mesleği birey ve toplum için son derece önemli bir meslektir.

Öğretmenlik Mesleği ve Ahlak

Öğretmenlik Mesleği ve Ahlak İlişkisi

Aşağıdaki ifadede kast edilen “gölgesine bile basılmayacak saygınlığa sahip bir öğretmen” nasıl bir öğretmendir?

“Öğretmenin Gölgesine Bile Basmayınız!”

Güney Kore Atasözü

Peki, ya siz bir öğretmen olsanız, nasıl bir öğretmen olmak istersiniz? Neden?

Meslek; “belirli düzeyde kabiliyet, tecrübe, teorik-pratik-teknik bilgi, eğitim ve icazet (diploma) gerektiren, niteliği toplumdan topluma değişmekte beraber, yüksek statü, prestij ve gelir kazandıran iş” olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda meslek; “insanın bir aidiyet ve kimlik duygusu oluşturmasını sağlayan, sosyal statü ve saygınlık kazandıran, insanın belirli bir sosyal düzen içinde yaşama ihtiyacına cevap veren, insanın bildiğini, zihni ve ruhi gücünün sürekli olarak aktif halde kalmasını sağlayan...” bir çalışma biçimi olarak da tanımlanmaktadır (Seyyar, 2015, s. 386-387). Bir meslek sahibi olarak öğretmen ise “mesleği bilgi öğretmek olan kimse, hoca, muallim, muallime” olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu [TDK], t.y.).

Öğretmenlik mesleği, insan iletişiminin ve etkileşiminin yoğun olduğu bir meslektir. Öğretmenler, öğrencileriyle, velilerle ve okul çalışanlarıyla yoğun bir iletişim ve etkileşim içindedir. Bu iletişim ve etkileşimde hem kendisi açısından hem muhatabı açısından hem de mesleğin saygınlığı açısından, öğretmenin davranışları ve davranışlarına temel oluşturan ahlakı son derece önem kazanmaktadır.

Peki, öğretmenin ahlakı nedir? Nasıl olmalıdır? Kelime olarak “ahlak”, Arapça hulk kelimesinin çoğuludur. “Hulk; yaratılış, tabiat ve huy gibi anlamlara gelmektedir.” (Ayverdi, 2006, s. 58). Ahlak; iyi ve kötü huyları, fazilet ve reziletleri ifade etmek amacıyla kullanılan kapsamlı bir kavramdır (Ersoy, 2013, s. 9). “İnsanın iyi veya kötü olarak vasıflandırılmasına yol açan manevi niteliklerini, huylarını ve bunların etkisiyle ortaya koyduğu iradeli davranışlarını” içermektedir (Çağrı, 1989, s. 1).

Bir bireyin ahlaklı olması onun iyi ve güzel niteliklere sahip olması, iyi davranışlar sergilemesi ve kötülüklerden kendi özgür iradesiyle uzak durmayı tercih etmesiyle açıklanabilir. Zira ahlak; insanın “kendi isteğiyle iyi davranışlarda bulunup kötülüklerden uzak kalmak istemesidir” (Seyyar, 2015, s. 33). Ahlak kavramının tanımlarında, kişinin kendi iradesiyle iyiyi tercih et-

mesi durumunun ön plana çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda öğretmenin bireysel anlamdaki ahlakını, kendi iradesiyle göstereceği iyi davranışlar ile açıklamak mümkündür. Ancak bir meslek olarak öğretmenliğin ahlaki standartlarından bahsedebilmek için “meslek ahlakı” veya “etik” kavramına yönelmemiz gerekmektedir.

Ahlak, bireyin davranışlarıyla ilgilidir. Belirli bir meslek grubunun sergilemesi beklenen standartlaşmış ahlaki ilkelerin meslek ahlakı, profesyonel ahlak, deontoloji, mesleki etik gibi kavramlarla ifade edildiği görülmektedir. “Her mesleğin benimsediği davranış kuralları olması nedeniyle, meslek ahlakı kavramı literatürde sıkça kullanılmaktadır” (Çelikkaya, 2014, s. 183). Meslek ahlakı; “bir mesleği temsil eden etik kaideler”, “meslek hayatındaki doğrular ve yanlışlar”, “herhangi bir mesleğe yönelik ahlak kaideleri, ilke ve standartları” anlamında kullanılmaktadır (Seyyar, 2015, s. 386). Bu ilke ve standartlar, mesleği icra eden kişiler için etik ölçütleri oluşturmaktadır. Bu bağlamda öğretmenin kişisel ahlakı ile çatışsa bile, mesleki etik ilkelere uyma zorunluluğu olduğu söylenebilir. *Peki, öğretmenlik mesleğinde, ahlak neden önemlidir?*

Öğretmenlik Mesleğinde Ahlakın Önemi

Şeyma Öğretmen*

Eğitim fakültesinden mezun olmanın huzuru içinde, arkadaşlarıyla mutluluk pozları verdiği mezuniyet gününü hatırladı Şeyma öğretmen, sınıftaki afacan öğrencilere sesini duyurmaya çabalarken. Sonra bir geçiverdi gözünün önünden atanmak için odasından hiç çıkmaksızın azimle çalıştığı günler... Biraz daha çalışabilmek için çay üstüne çay ve kahve üstüne kahve ile uykusunu açtığı geceler... Bir bir hatırladı tüm emeklerini. Hatta sadece kendisinin değil, aynı zamanda ailesinin onu okutabilmek uğruna katlandığı tüm sıkıntıları...

Ders saatinin başlamasından beş-on dakika geçmiş olmasına rağmen sınıfta kimse kendisini dinlemiyor, yerine oturmuyor ve Şeyma öğretmen bir türlü dersi işlemeye başlayamıyordu. Bir süre çabaladıktan sonra günün konusuna giriş yapmaya başladı Şeyma öğretmen. Ancak yine de bazı öğrenciler kendi aralarında fısıldaşıp gülüşmelere devam ediyor, hatta bir öğrenci pencere kenarına oturmuş, sanki sınıfta bir öğretmen yokmuş gibi dışarıyı izliyordu.

.....

* Çalışmadaki örnek olaylar, araştırmacı tarafından gözlemlenen gerçek olaylardan alınmıştır. Bilimsel çalışmalarda şahısların kimlik bilgilerini gizli tutmak amacıyla isimler değiştirilmiştir.

Şeyma öğretmenin, karşılaştığı davranışlar karşısındaki yaklaşımı, onun kişiliğini, ahlaki özelliklerini yansıtmaktadır. Aşağıdaki iki farklı sonuç durumunu inceleyiniz.

Durum 1: Gözleri doldu Şeyma öğretmenin, boğazı düğümlendi, her iki kanadı bir anda kırılıp hızla yere düşen bir kuş gibi hissetti kendini. Büyük bir hayal kırıklığı içinde;

-Ben, dedi, içinden. Ben bu günler için mi, bu öğrenciler için mi öğretmen oldum!

Şeyma öğretmen, ders anlatmak için çabalamayı bırakıp sandalyesine oturdu. Masanın üzerindeki sınıf defterini inceledi. Çantasından bir dergi çıkardı ve incelemeye başladı. Bir taraftan da aklından şunu geçiriyordu:

- Bundan sonraki derslerde sözümü dinleyenleri dikkate alırım. Diğerlerini sessiz olmak kaydıyla sınıfın arka sıralarında kendi haline bırakırım. İsteyen beni dinler, istemeyen dinlemez. Yeter ki sessizlik olsun. Neden kendimi bu kadar yorayım ki...

.....

Durum 2: Şeyma öğretmen, öğretmenliği ne kadar da severek okuduğunu, hayattaki amaçlarından birinin de insan hayatında olumlu izler bırakabilmek olduğunu bir kez daha aklından geçirdi. Çocuktan onlar, elbette coşkunlukları olacaktı. O an karar verdi ki bir öğretmen olarak sabırla ve azimle öğrencilerini yetiştirmek için elinden gelen fedakârlığı yapacaktı. Kalbindeki merhamet ve sevgi ile öğrencilerine baktı. İçinden şöyle geçirdi:

- Bu afacanlar, beni biraz yoracak ama olsun, ben yine de gayret edip onların her birini kazanacağım! Onlara kendimi sevdirdiğinde dersi zaten dinleyecekler.

Şeyma öğretmen, ders anlatmak için çabalamayı bırakıp öğrencilerin dikkatini kendine doğru çekebilme için ellerini hızla birbirine vurdu. Sınıfa gülümsedi ve şöyle dedi:

- Çok hareketli, neşeli çocuklarsınız. Sizin gibi öğrencilerim olduğu için kendimi şanslı hissediyorum. Neşenizi ikiye katlamak için size bir fıkra anlatayım, sonra da dersimize başlayalım.

Siz Şeyma öğretmenin yerinde olsaydınız öğrencilerin davranışları karşısında nasıl hissederdiniz?

Şeyma öğretmenin öğrencilere öfkeyle ihmal ederek veya sevgiyle emek vererek yaklaşımı eğitim sürecini, öğrencilerin akademik başarısını ve karakter özelliklerini nasıl etkileyecektir? Neden?

Yukarıdaki örnek olayı mesleğe yeni başlayan pek çok öğretmen yaşayabilmektedir. Öğretmenlerin üniversite eğitiminde; sınıf yönetimi, iletişim, öğretim yöntemleri, değerler eğitimi gibi pek çok konudaki dersin içeriğinde öğrenmiş olduğu bilgiler bir anda hayata geçemeyebilir. Zira sınıf ortamı canlı bir ortamdır ve ilk kez sınıfın kapısını açan bir öğretmen, sıralarında sessizce oturmuş bir şekilde kendisini bekleyen bir kitle ile karşılaşmayabilir. Öğretmen, deneyimli bir öğretmen olsa bile yeni bir okulda veya aynı okulun farklı bir sınıfında böyle bir durum ile karşı karşıya kalabilir. Kendisi için hedef kitleyi tanıma, kural oluşturma ve otorite sağlama gibi süreçler henüz yeni başlıyor

olabilir. Bu ve benzeri bir süreci yaşamakta olan, hatta sınıfında aniden gelişen bir kriz durumuyla veya çözmek zorunda olduğu bir sorunla karşı karşıya kalan öğretmenin ahlakı, mesleğini icra ederken göstereceği tutum ve davranışlara yön vermektedir. Dolayısıyla ahlak, öğretmenin öğrenci ile karşılaştığı daha ilk intiba anından başlayarak eğitim süreci boyunca sonraki süreçleri de etkilemektedir. Bu nedenle öğretmenin ahlakı, eğitim-öğretimle ilgili tüm konularda ve süreçlerde hem öğretmen açısından hem de hedef kitlenin sağlıklı eğitimi açısından son derece önemlidir.

Mesleğin Hakkını Vermek

Ders zili çalmıştı. Öğrenciler, okulun merdivenlerinden birbirini geçmeye çalışarak hızla ve heyecanla dersliklerine doğru koşuyordu. Birazdan ders başlayacak, öğretmen sınıfa girecek ve dersliğe öğretmeninden geç giren öğrenciler öğretmenlerine karşı mahcup hissedeceklerdi. Tüm koşuşturmaları, öğretmenlerinden önce dersliğe girebilmek içindi.

Birinci zilden 5 dakika sonra ikinci zil, öğretmenlerin dersliklerine geçmesi için çaldı. Eğitim materyallerini dolaplarından alan öğretmenler, öğrencileriyle buluşacak olmanın sevincini hissederek dersliklerinin bulunduğu koridorlara doğru yöneldi. Öğretmenler odasında bir öğretmen daha vardı ki onlarla aynı heyecanı hissetmiyordu: Aslı öğretmen.

Aslı öğretmen, başka bir okulda birkaç yıl görev yaptıktan sonra bu okula henüz atanmıştı. Ders zilinin çalmasından pek haz etmezdi. "Yine sınıfa gireceğim, yine gürültülü bir ortamda kafam şişecek, yine o yaramazlar..." diye zihninden geçirerek yerinden kalktı. Ders anlatmaya üşenen bir ruh hali içinde, öğretmenler odasından ağır adımlarla çıkıp 7-A sınıfının bulunduğu koridora yöneldi. "Aman canım sen de... Ödev veririm, sınıfta yaparlar veya film açarım izlerler. Ben de akşam arkadaşarımla gideceğim sinema filmi için biletleri alır, fatura borçlarımı öderim internetten" diye aklından geçirdi.

Aslı öğretmenin ders saatinde kendi işleriyle ilgilenmesini meslek ahlakı açısından değerlendiriniz? Öğretmenlik mesleğinin hakkını vermek, öğretmenlik meslek sorumluluğunu yerine getirmek isteyen bir öğretmen eğitim-öğretim sürecinde hangi konulara dikkat etmelidir?

Güzel ahlak, sahibine Allah katında kulluk bilinci, kendi içinde huzur, toplumda saygınlık kazandırmaktadır. Güzel ahlak sahibi olması beklenen bir meslek grubu da insanlarla iletişimi yoğun bir meslek grubu olan öğretmenlerdir. Öğretmen ahlakı şüphesiz hem öğretmeni hem de etkileşimde bulunduğu kişileri ve grupları etkilemektedir. Öğretmen de bu kişiler ve gruplar tarafından etkilenmektedir; ancak konuyu sınırlamak amacıyla sadece öğretmenin ahlakının muhatabını etkilemesi üzerine durulacaktır. Bu bağlamda -konuşulabilecek pek çok konu olmakla birlikte- öğretmen ahlakının önem kazandığı temel konular hakkında birkaç başlık oluşturulabilir:

- i. Kişiler arası etkileşim ve iletişim
- ii. Mesleki sorumlulukları yerine getirme
- iii. Eğitim hedeflerinin gerçekleşmesi
- iv. Öğretmenin rol model alınması
- v. Olumlu veya olumsuz iz bırakma
- vi. Aile-öğretmen iş birliği
- vii. Okul iklimi

Kişiler Arası Etkileşim ve İletişim

Meslek gereği öğretmenler, insan ile sürekli etkileşim ve iletişim içindedir. Öğrenciler, veliler, okuldaki diğer çalışanlar, aile ve toplum öğretmenin mesleğinin bir parçası olarak onu etkilemekte ve ondan etkilenmektedir. Öğretmenliğin insana dair bir meslek olması, yine insanlar arası ahlaki davranış ilke ve kurallarına sahip olmayı da beraberinde getirmektedir. Öğretmenin insan haklarına, hukuk kurallarına, çocuk haklarına vs. uygun davranmasının yanı sıra öğrencileriyle, ailelerle, meslektaşlarıyla ve toplumda iletişim kurduğu diğer bireylerle iletişiminde saygı, dürüstlük, hoşgörü vb. değerlere sahip olması da önem kazanmaktadır.

Mesleki Sorumlulukları Yerine Getirme

Bir eğitimci olarak öğretmenin resmî ve örtük birtakım mesleki yetki ve sorumlulukları bulunmaktadır. Öğretmenlik, eğitimin hedefleri doğrultusunda hazırlanan müfredat kapsamındaki içeriği öğrenciye kazandırmanın yanı sıra öğrencinin, karakteri ve kimlik inşası ile de ilgilenmeyi ve eğitim-öğretim amacıyla birtakım iş birlikleri yapmayı gerektiren bir meslektir. Öğretmen, sınıf içinde ve sınıf dışında planladığı etkinliklerle öğretimi zenginleştirirken aynı zamanda öğrencinin hem bir modeli hem de bir rehberi olarak davranışlarını ince ince işlemektedir.

Öğretmenlik, ders saatiyle ve konu anlatımıyla sınırlı bir meslek değildir. Öğretmen öğrencinin problem çözümüne katkı sağlamakta, ihtiyaç durumunda aileye eğitim veya rehberlik desteğinde bulunmaktadır. Öğretmen, etkili bir eğitim öğretim için bazen velilerle, bazen okul idaresi ve öğretmenlerle iş birliği içinde çalışmaktadır. Kısacası öğretmenin çabaları, salt öğretim yapmanın ötesine geçmekte, insan yetiştirme tüm boyutlarıyla öğretmenin uğraş alanına girmektedir.

Öğretmenin, meslekî sorumluluklarını layıkıyla yerine getirebilmesi, eğitim öğretimde nitelikli bir süreci yürütebilecek bilgi ve beceri donanımının yanı sıra sahip olduğu ahlak özellikleriyle de yakından ilgilidir. Zira öğretmen yüksek

motivasyon, sevgi, çalışkanlık, sabır, sorumluluk, saygı, duyarlılık, yardımseverlik, liderlik gibi birtakım özelliklere sahip olmazsa resmî yükümlülüğü olan ders saatinde içeriği aktaran, mesai-ücret mantığıyla çalışan bir kişiye dönüşür. Bu mantık, iş hayatında normal olsa da öğretmenlik meslek ruhuna aykırıdır.

Eğitim Hedeflerinin Gerçekleşmesi

Türk millî eğitiminin amaçlarına bakıldığında ilk maddede; "Türk Milletinin milli ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan..." ve ikinci maddede; "beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere..." sahip bireylerin yetiştirilmesi hedeflendiği görülmektedir. Bu bireylerin; "hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan..." kişiler olarak yetişmesinin hedeflendiği görülmektedir (MEB, 1980, s. 7-8). Eğitimin bu hedeflerine ulaşmasında, öğretmenin bilgi ve becerilerinin yanı sıra ahlakının da önemi büyüktür. Öğreteceği değerleri öncelikle kendisi içselleştirmiş bir öğretmenin eylem ve söylemleri arasında bir tutarlılık olacağından öğrencinin o öğretmeni benimsemesi, dersini sevmesi ve hatta onu model alması çok daha kolay olacaktır.

Öğretmenin Rol Model Alınması

Çağlayan (2005) Kınalızâde'nin "Öğrenciler huy taklitçileridir." ifadesini aktarmaktadır. Bu ifadeye katılmamak elde değildir. Çocuklar evde, okulda ve sosyal hayatta yakından tanıdıkları, sevdikleri insanları taklit etmeyi sevmektedir. Bu kişiler arasında anneler, babalar, sanatçılar, sporcular ve öğretmenler de yer almaktadır (s. 80). Çocukların okulda öğretmenleriyle birlikte geçirdikleri süre dikkate alındığında, sevilen bir öğretmenin olumlu veya olumsuz bir niteliğinin öğrenci tarafından taklit edilmesi ihtimalinin oldukça güçlü olduğu görülecektir.

"Her öğretmen kendi inancını, samimiyetini, heyecanını, duygularını, özet olarak kendi ruhunu öğrencilerine aşılar." (Çamdibi, 2014, s. 14). Öğretmen, güzel ahlakıyla hem öğrencilerine hem de topluma örnek olabilmektedir. Öğrencilerin kişilik gelişimi, kimlik inşası için öğretmenin güzel ahlaklı olması, öğrencileri tarafından sevilmesine katkı sağlayacaktır. Sevilen öğretmen, öğrenci tarafından kolayca kabullenilmekte ve hatta model alınabilmektedir. "Öğrenciler değer verdikleri, önemsedikleri modellere karşı daha duyarlı ve istekli davranır. Sınıf ortamında ve farklı ortamlarda sevgi, saygı, empati ve dürüstlüğü ilke edinen öğretmenin örnek tavır ve davranışları bir öğrenci için en güzel modeldir." (Çağlayan, 2005, s. 80).

Olumlu veya Olumsuz İz Bırakma

Öğretmen sınıfındaki öğrencilerin motivasyonunda, akademik birikiminde, kişilik ve beceri gelişiminde önemli bir ilham kaynağı olmaktadır. Cesaretlendirici, destekleyici ve rehberlik edici uygulama, tutum ve davranışlarıyla öğretmen, öğrencilerinin zihinlerinde ve kalplerinde yer edinmektedir. Bilinçlice veya farkında olmaksızın, söylemi veya eylemi ile öğrencilerinde kalıcı bir iz bırakabilmektedir. Öğretmen ahlakı, bu izin olumlu mu yoksa olumsuz mu olacağına önem arz etmektedir.

Öğretmen, öğrenciyi yetiştirecek uzman kişidir. Öğrencinin olumlu veya olumsuz davranışları karşısında nasıl davranacağını bilmekte; gerekli ilgi, sevgi ve tahammülü gösterebilmektedir. Okulun ve öğrencinin şartları kendisini zorlasa da eğitimci şuuruyla davranabilmektedir. Örneğin; öğretmen, öğrencisinin ailede, arkadaşları arasında yaşadığı bir problemde veya etkisinde kaldığı bir film, öykü, bilgisayar oyunu vs. gibi bir nedenden kaynaklı sorun davranış sergilediğinde bile göstereceği yaklaşımın hem öğrenciyi hem öğretmeni çok yönlü etkileyeceğinin bilincinde hareket etmektedir.

Öğretmen, öğrencide davranış dönüşümü sağlayarak, öğrencilerin sevgisini kazanarak, rol model olarak, bir yeteneği keşfedip geliştirerek ve/veya istenmeyen bir davranışı bizzat kendisi sergileyerek öğrencide olumlu veya olumsuz anlamda iz bırakmaktadır. Onun ahlakı, bu izin yönünü ve etki gücünü belirlemektedir. Örneğin; akran zorbalığı karşısında öğretmen, teneffüste bir arkadaşına zorbalık girişiminde bulunan öğrencisini gördüğü hâlde görmemiş gibi geçip gidebilmekte veya koridorda herkesin içinde ona kızabilmektedir. Bunun aksine öğretmen, sorunun kaynağını tespit edip her iki öğrenciyi kaynaştırmayı, zorbalık eğiliminde olana öfke kontrolü kazandırmayı hedefleyebilmektedir. Duyarsız kalmak ve kızarak sorunu bastırmak kolaydır; fakat olumlu bir dönüşümü sağlamaya karar vermişse öğretmenin uygulamayı düşündüğü etkinlikler, rehberlik faaliyetleri, iş birliği içinde yürütmesi gereken çalışmalar olacağından ek çaba, maddi ve manevi fedakârlıklar gerektirmektedir. Kendisini zorlayan biri olmadığı hâlde bu uğraşa gönüllü olması, yine onun ahlakıyla ilişkili bir durumdur.

Aile-Öğretmen İş Birliği

Türkiye’de öğretmenler, kırdan kente imkân ve ihtiyaç bakımından farklılık arz edebilen okullarda görev yapmaktadır. Okulun bulunduğu çevreye, sahip olduğu maddi ve manevi imkânlarla, öğrencilerin sosyoekonomik ve kültürel şartlarına bağlı olarak öğretmenlerin -farklı konularda- eğitim sürecini velilerle iş birliği içinde yürütmesi gerekmektedir. Aile-öğretmen iş birliği gerektirecek bazı başlıklar şöyledir:

- i. *Çocuğun bütüncül eğitimi*: Öğretmenin öğrenciyi fiziksel, zihinsel ve ahlaki yönleriyle bir bütün olarak eğitebilmesi onu tanımaya, özelliklerini ve şartlarını dikkate alarak eğitim sürecini düzenleyebilmesine hatta aileyi de eğitimin bir parçası yapabilmesine bağlıdır. Bunun için gerekli bilgi ve desteği aile iş birliğiyle sağlayabilir.
- ii. *Aileler arası iş birliği geliştirme*: Öğretmenin ailelerle iş birliği içinde olması aynı zamanda aileler arası kaynaşma etkinlikleri organize edebilmesine de katkı sağlayacaktır. Bu tür organizasyonlar dolaylı olarak öğrencilerin davranışlarını etkilemektedir.
- iii. *Aile eğitimi*: Anne-baba tutumları, gelişim özellikleri, bağımlılıkla mücadele, meslek seçimi gibi konularda ailelerin eğitime ihtiyaç duyması söz konusu olabilmektedir. Aile iş birliği, bu ihtiyacın tespitini ve okul tarafından çözümünü mümkün kılmaktadır. Ailenin eğitimi hem aileye hem de dolaylı olarak yine okuldaki eğitime katkı sağlamaktadır.
- iv. *Okula destek bulma*: Aile iş birliği içinde olan bir öğretmen, okulun maddi veya manevi imkânlarının yeterli gelmemesi durumunda eğitim amacıyla ailelerden destek bulabilmektedir.
- v. *Sorun çözümü*: Öğrencinin okulda sergilediği bir problem davranış, parçalanmış aile, anne babanın ilgisiz/baskıcı tutumu, okula devamsızlık gibi sorunları çözebilmek için öğretmen, aile ile iş birliğine ihtiyaç duyabilmektedir.

İnsan fiziksel, zihinsel ve manevi yönleriyle bir bütündür. Dolayısıyla öğretmen, öğrencilerini bir bütün olarak eğitebilmelidir. Aile ile iş birliği içinde olması, aileyi de eğitime katması, öğretmenin eğitim faaliyetlerini doğrudan ve dolaylı olarak destekleyecektir. Ancak, aile iletişimini sağlamak; öğrencinin karakter niteliklerini, yeteneklerini, imkânlarını, sorunlarını vs. tanımak gibi süreçleri yürütmek; öğrencinin eğitiminde veli ile iş birliği içinde çalışabilmek için öncelikle öğretmenin sorumluluk, fedakârlık, sabır, saygı, hoşgörü, cesaret ve adalet gibi değerlerle bütünleşmiş bir ahlaka sahip olması gerekmektedir.

Okul İklimi

Okul müdürü, öğretmenler ve diğer okul çalışanlarının iletişiminden doğan manevi atmosfere okul iklimi denir. Öğretmen iş birliğine yatkın, mütevazı, bilgi paylaşımına ve eleştiriye açık, mesleğine tutkuyla bağlı bir karaktere sahip ise sorumluluklarını yerine getirme azmine sahip ise öğrencilerine ve meslektaşlarına sevgi ve saygı çerçevesinde davranabiliyor ise bu iklim, okuldaki herkesi olumlu etkileyecek ve bir aidiyet duygusu gelişmesine katkı sağlayacaktır. Bu iklimin öğrenci kişilik gelişimine olumlu katkıları bulunacağı açıktır. Çamdi-bi (2014, s. 115) bu konuda şunları ifade etmiştir: "Okulda insan ilişkileri, öğret-

men-öğrenci, veli-öğretmen arasında devamlı işbirliğine dayalı sıcak ilişkilere ihtiyaç vardır. Çünkü çocuğun gelişmesi, içinde bulunduğu hal ve gelecekte cemiyette intibak edebilen dengeli bir fert olabilmesi buna bağlıdır.”

Öğretmenlik Mesleğinde Etik İlkeler

“Ele verir öğüdü, kendi keser söğüdü!” deyimini öğretmen davranışları açısından bir örnek ile açıklayınız.

Etik, insan ilişkilerinin temelinde yer alan değerleri, kuralları, iyi-kötü veya doğru-yanlış gibi ahlaki açıdan araştıran bilim dalıdır (Seyyar, 2015, s. 173). Etiğin bir alt dalı olarak nitelendiren meslek etiği, mesleklerin kendine özgü kurallarını, etik ilkelerini incelemektedir. Zira yaşamın çok önemli bir bölümünü oluşturan mesleklerin de kendine özgü kuralları ve etik ilkeleri bulunmaktadır. Bu bağlamda, “Meslek etiği, meslek yaşamındaki davranışları yönlendiren, neyin yapılacağı neyin yapılmayacağı konularında rehberlik eden etik prensipler ve standartların toplamıdır.” (İşgüden ve Çabuk, 2006, s. 60). Öğretmenlik mesleğinde hangi davranışların ahlaka uygun olduğu veya olmadığı konusu da yine öğretmenlik meslek etiğinin inceleme alanı kapsamındadır.

Toplumda bir öğretmenin ahlaki özellikleri hakkında genel kabuller mevcuttur. Sevgi, gayret, doğruluk, adalet, sabır, tevazu, ağırbaşlılık, olumlu model, ilgi, saygı, nezaket vs. iyi bir öğretmen hakkında yorum yaparken kullanılan ifadelerdendir. Şiddet eğilimi, ilgisizlik, öğrenciler arasında ayırım yapma, derse önem vermeme, söylem-eylem tutarsızlığı vs. olumsuz kabul edilen öğretmen davranışlarındandır. Toplumdaki bu görüşlerin yanı sıra, resmî olarak da hem kamu görevlisi hem de öğretmenlik mesleğinin bir mensubu olarak öğretmenin uygun davranması beklenen etik ilkeler bulunmaktadır.

Millî Eğitim Bakanlığı [MEB] (2015) tarafından 24.06.2015 tarihinde Eğitimciler İçin Mesleki Etik İlkeler konulu bir genelge yayımlanmıştır. Bu genelgenin amacı; ekonomik ve sosyal hayatı olumsuz etkileyen, ahlaki değerleri aşındıran, kamu kurumlarına olan güveni zedeleyen tutum ve davranışlara karşı kurumsal kapasitenin geliştirilmesi, güvenilir bir yönetim anlayışının oluşturulması amacıyla hazırlanan eylem planına dayanarak yönetim içerisindeki her bir meslek grubu için ayrı ayrı etik ilkelerin belirlenmesi ve çıkar çatışmalarının önlenmesidir. Bu genelge hazırlanırken Birleşmiş Milletler Kamu Görevlileri İçin Uluslararası Davranış Kuralları ve Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik dikkate alınmıştır.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından, eğitimciler için belirlenen ve 24.06.2015 tarihli genelge ile eğitimcilere duyurulan mesleki etik ilkelerin tam metni Ek 1'de verilmiştir. Genelgeye göre eğitimcilerin uyması gereken etik ilkelerin madde başlıkları şöyledir:

- I- Öğrenciler ile İlişkilerde Etik İlkeler
 - i. Sevgi ve saygı
 - ii. İyi örnek olma
 - iii. Anlayışlı ve hoşgörülü olma
 - iv. Adil ve eşit davranma
 - v. Öğrencinin gelişimini gözetme
 - vi. Öğrenciye ait bilgileri saklama
 - vii. Menfi psikolojik durumları yansıtmama
 - viii. Kötü muameleden kaçınma
- II- Eğitim Mesleğine İlişkin Etik İlkeler
 - ix. Mesleki yeterlilik
 - x. Sağlıklı ve güvenli eğitim ortamı sağlama
 - xi. Mesai ve ders saatlerine uyma
 - xii. Hediye alma
 - xiii. Kişisel menfaat sağlama
 - xiv. Özel ders verme
 - xv. Bağış ve yardım talebinde bulunma

Tüm bu maddelerde yer alan ilkeler hakkında öğretmenlerin nasıl bir tutum ve davranış yolu izlemesi gerektiği maddelerin Ek 1'de verilen içeriklerinde anlatılmaktadır. Ayrıca genelgede içeriği maddeler hâlinde ayrılmamış fakat toplu açıklamalar yapılmış üst başlıklar da vardır:

- III- Eğitimcilerle İlişkilerde Etik İlkeler
- IV- Veliler ile İlişkilerde Etik İlkeler
- V- Okul Yönetimi ve Toplum ile İlişkilerde Etik İlkeler
- VI- Okul Yöneticilerinin; Öğretmenler, Öğrenciler ve Veliler ile İlişkilerinde Etik İlkeler

Öğretmenler, 12056 sayılı 657 numaralı Devlet Memurları Kanunu'nun (1965) eğitim ve öğretim hizmetleri sınıfında yer almaktadır. Bu nedenle etik ilkeler konusunda kamu görevlileri için çıkarılan hükümlere de tabidirler. 25486 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (2004) ile Başbakanlık bünyesinde Kamu Görevlileri Etik Kurulu kurulmuştur. Bu kurul, kamu görevlilerinin görevlerini yürütürken uymaları gereken etik davranış ilkelerini belirlemek üzere kurulmuştur.

Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu tarafından 25785 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik (2005) içeriğinde öğretmenler de dâhil tüm kamu görevlilerinin uyması gereken etik davranış ilkeleri yer almaktadır (Ek 2). Öğretmen, bu kapsamda, bir kamu görevlisi olarak, kısaca şu ilkelere dikkat etmelidir: Kamu hizmeti bilinciyle hareket etme, görevinin gerektirdiği hizmet standartlarına uyma, eğitimin amaç ve misyonuna bağlı kalma, tüm davranışlarında dürüst ve tarafsız olma, mesleğinin saygınlığını koruma ve güven oluşturma, nezaketli ve saygılı davranma, yasaya uygun olmayan durumları yetkili makamlara bildirme, mesleğini kullanarak kendine veya yakınlarına şahsi bir çıkar sağlamama, yetkilerini menfaat sağlamak amacıyla kullanmama, kanuna uygun olmayan bir hediye almama, kamu mallarını ve kaynaklarını sadece kamusal amaçlı hizmetlerde kullanma, israftan kaçınma, gerçek dışı beyandan kaçınma, usulüne uygun olarak bilgi verme, kamusal denetime hazır olma, eski kamu görevlilerine imtiyazlı davranmama ve mal bildiriminde bulunma.

“Kamuda etik kültürünü yerleştirmek, kamu görevlilerinin görevlerini yürütürken uymaları gereken etik davranış ilkelerini belirlemek...” amacıyla çıkarılan bu yönetmelik, Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun’un (2004) 3. ve 7. maddelerine dayanarak hazırlanmıştır. Tüm bu yönetmeliklerde ve kanunlarda yer verilen etik ilkeler, insan etkileşiminin oldukça yoğun yaşandığı öğretmenlik mesleğinde, öğretmenlerin eğitim ortamında, karşılaştığı farklı olaylar ve kişiler karşısında temel alacağı ahlak ilkelerini oluşturmaktadır. Etik ilkeler aynı zamanda eğitim sürecinde öğretmenlik meslek ahlakının temel davranış ölçütünü oluşturmaktadır.

Öğretmenler Günü Hediyesi

Annesiyle birlikte girdiği kuyumcudan neşe içinde çıkıyordu Metehan. Elindeki küçük, kırmızı pakette öğretmenine aldığı altın bileklik vardı. Bilekliği en sevdiği öğretmeni Filiz hanıma hediye ettiğinde öğretmeninin ne kadar da mutlu olacağını hayal ediyor ve neşesi ikiye katlanıyordu. Öğretmenler günüydü ve öğretmeni her şeyin en güzelini hak ediyordu.

Filiz öğretmen, derslikten çıkacağına Metehan’ın kapıda kendisini beklediğini fark etti. “Hayırdır, oğlum”, dedi. “Bir şey mi diyecektin?” Metehan, elindeki küçük paketi öğretmenine uzatıp; “öğretmenim, öğretmenler gününüz kutlu olsun”, dedi. Filiz öğretmen paketi eline aldı, açtı ve Metehan’a dönüp şöyle dedi:

Filiz öğretmen, paketi açtığına nasıl bir tepki vermelidir? Neden?

Öğrenciden pahalı hediye almayı öğretmenlik meslek ahlakı açısından değerlendiriniz?

Öğretmenlik mesleği etik ilkeleri öğretmen-öğrenci, veli-öğretmen, öğretmen-öğretmen iletişimi açısından son derece önem arz etmektedir. Yukarıdaki Filiz öğretmen örneğinde de olduğu gibi zaman zaman öğrenciler öğretmenlerine pahalı hediyeler alabilmektedir. Meslek etiğine önem veren bir öğretmen, öğrenciyi kırmaksızın hediye almamaktadır. Ayrıca bazı öğrenciler veya veliler öğretmenden özel ders vermesini isteyebilmektedir. Meslek etiğine dikkat eden bir öğretmen kendi öğrencisine okulda öğretebileceği dersi ücretli vermemekte; fakat dikkat etmeyen bir öğretmen ise dersini kişisel menfaat sağlamak amacıyla kullanabilmektedir. Meslek etiği öğretmenlik mesleğinde o derece yer edinmiştir ki okul etkinliklerine seçme, not verme, sorunla mücadele etme, ilgilenme, iletişim kurma gibi pek çok konuda, öğrencileri arasında ayırım yapma veya adaletli davranma gibi pek çok öğretmen davranışında meslek etiğinden bahsetmemiz mümkündür.

Sonuç ve Öneriler

Bireyin huzuru ve toplumun refahı eğitimin niteliğiyle yakından ilgilidir. Eğitim sistemini oluşturan öğelerin nitelikli olması, bireylerin iyi bir eğitim sürecinden geçerek kişilik bütünlüğü içinde yetişmesini mümkün kılmaktadır. Eğitim sisteminin temel unsurlarından biri öğretmenlerdir. Öğretmenler, sahip olduğu yetenek ve potansiyeli keşfederek bireyi maddi ve manevi anlamda olumlu yönde geliştirebilmek için gerekli bilgi ve becerilere sahip yetkili ve uzman kişilerdir. Mesleki bilgi, beceri ve ahlak ile bütünleşmiş donanımlara sahip liyakatli bir öğretmen, yetiştireceği nesiller ile toplumda nitelikli, huzurlu, güzel ahlaklı insanların sayısının artmasına katkı sağlamaktadır.

Öğretmen, medeniyet tarihimizde hoca, âlim, muallim, müderris gibi isimlerle anılmıştır. Halk içinde ve saray çevresinde önemsenmiş, asırlar boyunca halktan ve devlet erkânından hürmet görmüştür. Tarihten günümüze eğitim kurumları, metodoloji ve sahip olması beklenen nitelikler bakımından farklılık arz ettiği görülen öğretmenlik, günümüzde bir ihtisas mesleği olarak tanımlanmakta ve yapılan bir araştırmaya göre en itibarlı dördüncü meslek olarak toplumdaki yerini ve saygınlığını korumaktadır ("İşte Türkiye'nin en itibarlı meslekleri", 2017).

Öğretmenlik, insan yetiştirme mesleğidir. İnsan yetiştirme bilgi, ideal ve gönül işidir. Bir diğer deyişle öğretmenlik, sadece müfredatta yer alan bilginin aktarımıyla sınırlı bir meslek değildir. Bilgi aktarımının yanı sıra ideal, azim, sabır, saygı, anlayış, sorumluluk, öğrenci sevgisi, insana değer verme, çalışkanlık, samimiyet ve olumlu davranış örnekleri oluşturacak yüksek ahlaki nitelikler gerektirmektedir.

Öğretmen, eğitim-öğretim faaliyetlerini yürütürken öğrencilerle, velilerle ve meslektaşlarıyla hatta toplumdaki kişiler ve kuruluşlarla yoğun etkileşim ve iletişim içindedir. Bu nedenle eğitim sürecinde öğretmenin kişilik özellikleri ve ahlaki ilkeleri önem kazanmaktadır. Öğretmenin ahlakı kişiler arası etkileşim ve iletişim, meslekî sorumlulukları yerine getirme, eğitim hedeflerinin gerçekleşmesi, öğretmenin rol model alınması, olumlu veya olumsuz iz bırakma, aile-öğretmen iş birliği, okul iklimi gibi konularda önemli etkilere sahiptir.

Öğretmenlik mesleği etik ilkeleri genelge, kanun ve yönetmelikle düzenlenmiş ve okullara bildirilmiştir. Ancak etik ilkelerin hayata geçirilmesinde Millî Eğitim Bakanlığı, yükseköğretim kurumları ve eğitimle ilgili sivil toplum kuruluşları tarafından düzenlenecek birtakım uygulamalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Millî Eğitim Bakanlığı, okullarda öğretmenlik meslek etiğini gündemine almalıdır. Etik ya da diğer bir deyişle meslek ahlakı, denetimde ve uygulamada önemle üzerinde durulan bir konu olmalıdır. Ayrıca kurum içinde düzenlenecek seminerlerle öğretmenlere, öğretmenlik meslek ahlakı tanıtılmalı ve öğretmenlik mesleğinde etik ilkelere uygun davranışın öğretmen, öğrenci, aile, toplum açısından önemine dikkat çekilmelidir.

Yükseköğretim kurumları ve eğitimle ilgilenen sivil toplum kuruluşları öğretmenlerin/öğretmen adaylarının öğretmenlik meslek ahlakını oluşturan ilkeleri içselleştirebileceği uzun vadeli teorik ve pratik eğitimler planlamalıdır. Bu eğitimlerde, bilginin yanı sıra meslek ahlakı üzerine konuşmalar, örnek olay analizleri, sorun davranışla veya ikilemle karşılaştırma gibi uygulamaya dönük içeriğe de yer verilmesi etik ilkelerin içselleştirme sürecini hızlandırabilir. Aynı zamanda öğretmenlik meslek ahlakı, tüm branşlarda öğretime katılmalıdır.

Kurumlar tarafından düzenlenen eğitimler nihayetinde kişi kendini geliştirmek isterse amacına ulaşabilmektedir. Öğretmenlik meslek ahlakı konusunda farkındalık kazanmış, eğitimle ilgilenen her bireyin bizzat kendi davranışlarını analiz ederek, sahip olduğu olumlu nitelikleri geliştirme ve olumsuz bulduğu niteliklerini ise olumluya dönüştürme çabası bu anlamda son derece önemlidir. Zira öğretmen, kendisinin de öğretmendir.

ÖRNEK OLAY**Öğretmenin İkilem Örnekleri**

- Gizem öğretmen teneffüs saatinde okulun ikinci katında nöbetçiydi. Koridoru dolaşırken bir öğrencinin tekerlekli öğretmen koltuğuna oturduğunu ve bir arkadaşının da onu koridorda hızla hareket ettirdiğini gördü fakat o sırada nişanlısı ile telefonda düşün hazırlıklarını konuşuyordu. Konuşmaya devam etmeyi çok istiyordu ama aynı zamanda öğrencinin en küçük bir dikkatsizlikte merdivenden düşme ihtimalini de geçirdi aklından. Görmezden mi gelmeliydi yoksa görüşmeyi mi sonlandırmalıydı? Ne yapmalıydı?
- Ahmet öğretmen, mesleğine yeni atanmış idealist bir öğretmendi. Sınıfa yeni gelen bazı öğretmenlerde olduğu gibi o da öğrencileri tanıma ve öğrenciler tarafından kabullenilme sürecinde birtakım sıkıntılar yaşıyordu. Sınıf disiplinini bozucu davranışlara sabrediyor, öğrencilerin sevgisini kazanmak için çabalıyor, mesleki sorumluluklarını layıkıyla yerine getirebilmek için azimle çalışıyordu. Ahmet öğretmen, görevinin ikinci ayında yaşadığı olaya kadar özverili çalışma azmini korumuştur. O gün, 7. sınıf öğrencileriyle derste olduğu bir gündü. Sınıftaki popüler olma çabasında olan bir öğrenci, dersin tam ortasında bir anda ayağa kalkıp yan sırada oturmakta olan bir başka öğrencinin kitabını makasla kesmeye başladı. Diğer öğrenciler de onun bu davranışına gülmekteydi. Ahmet öğretmen, gördüğü bu saygısızlık karşısında o güne kadarki tüm emeklerinin boşa gittiğini düşünmüş ve ilk kez kendisini bu kadar çaresiz hissetmişti. Bu öğrenciler için özveriyle çalışmaya devam etmeli miydi, yoksa umudunu keserek daha mı az yorulmalıydı? Ne yapmalıydı?
- Nalan öğretmen, okula sürekli bağlı ve katkıda bulunan bir veliyi misafir ediyordu bugün. Velinin ondan küçük bir ricası vardı: Kızının yıl sonu etkinliklerinde pamuk prenses rolüne seçilmesi. Fakat Nalan öğretmen biliyordu ki pamuk prenses rolü o öğrencisi için hiç uygun bir rol değildi. Bir tarafta okula o kadar maddi manevi yardımda bulunmuş, kıramayacağı bir veli diğer tarafta o rolü layıkıyla oynayabilecek öğrencilerin hakları ve etkinliğin kalitesi söz konusuydu. Nalan öğretmen, velinin ricasını kabul etmeli miydi, yoksa rolü layıkıyla oynayabilecek bir öğrenciye mi vermeliydi? Ne yapmalıydı?

Yukarıda öğretmenin karşılaşılabileceği birkaç örnek ikilem yer almaktadır. Bu ikilem durumlarında öğretmen nasıl davranmalıdır? Neden?

Her üç örnekte de öğretmen meslek etiğini değil de menfaatini temele alarak davranmış olsa öğrenci bu durumdan kısa ve uzun vadede nasıl etkilenir?

Siz de öğretmenlik mesleğinde karşılaştığınız muhtemel ikilem durumlarını yazarak arkadaşlarınızla paylaşabilirsiniz.

ÖRNEK OLAY Öğretmen Davranışları

Profesör eğitim fakültesinde öğrenim gören 3. sınıf öğrencilerine; “Neden öğretmen olmak istediniz?” diye sormuştu. Bir öğrencinin anlattıkları şöyleydi:

Öğretmen olmak istedim, çünkü nasıl öğretmen olmayacağımı bir öğretmenimden öğrendim. Ben kişilik yapısı olarak çok çekingen bir insanım. Ortaokulda da öyleydim. Öğretmenimiz, çoğu zaman beni hiç görmezdi. Zaten diğer öğrencilerle de dersi pek işlediğini söyleyemem. Çoğunlukla önde oturan öğrencilerle muhabbet eder, o günkü dersten bahseder, sonra oturup gazetesini okurdu sınıfta. Bir kısmımız bahçede oynardık, bir arkadaşımızı okulun yanındaki markete sigara almaya gönderirdi. Onun davranışlarından öyle rahatsız olmuşum ki böyle bir öğretmen olmamak, nasıl öğretmen olunması gerektiğini göstermek için öğretmen oldum!

Bir başka öğrenci ise şu cevabı vermişti:

Lisedeki edebiyat öğretmenimin sahip olduğu ahlaki özellikler öğretmen olmamda etkili olmuştur. Öğretmenim oldukça dürüst bir insandı. Bize verdiği sözleri yerine mutlaka getirir, bir aksilik olduğunda ise hiç gürur yapmadan öğrencilerinden özür dileyebilirdi. Sınavlarda adil davranırdı. Herkese hak ettiği notu verir hatta bizim sınıfta okuyan akrabasına bile torpil yapmazdı. Ne zaman bir sorunum olsa ilk ona anlatırdım. Bilirdim ki o çok iyi bir sırdaş ve dost gibiydi. En çok ona güvenirdim. Ayrıca öğrencileriyle cana yakın bir iletişim içinde olması, sosyal aktiviteler düzenlemesi, üniversiteye giriş sınavının stresli hazırlık döneminde psikolojik olarak bizi desteklemesi, sürekli motive etmesi, tertibi düzeni, iyilikseverliği, öğretmenliğin yalnızca bilgi vermek değil aynı zamanda insan yetiştirmek için fedakârca emek vermek olduğunu bize hissettirmesi, öğretmenliğin ne kadar da özel bir meslek olduğunu bana öğretti. En çok da sosyal faaliyetler düzenleyerek huzurevlerinde, yetimhanelerde kalan insanlara bizimle birlikte iyilik ulaştırma çabasından etkilenmişim. Ben de onun gibi bir öğretmen olacağım ve iyiliği insanlara ulaştırmak için çalışacağım, dedim. Öğretmen olmaya böyle karar verdim.

Öğretmen davranışlarına yönelik yukarıdaki örnekleri okuyunuz. Sizin hayatınızı olumsuz veya olumlu anlamda etkilemiş bir öğretmeninizin sahip olduğu ahlaki özellikleri yazınız.

Öğretmenlik mesleğinde ahlaki/etik ilkelerin önemini öğrenci ve eğitim açısından tartışınız.

Drama, tiyatro veya münazara etkinliği düzenleyerek, sınıfınızda bir öğretmenin meslek ahlakına uygun olan veya uygun olmayan bir davranışını konu edinebilirsiniz. Böylece öğretmen ahlakının öğrenci/aile/okul/toplum/eğitim sistemi üzerindeki etkilerine dikkat çekebilirsiniz.

ÖRNEK OLAY

Zeynep Hanım'ın İkilemi

Aşağıda sizin hazırlayabileceğiniz ve kendinizi mesleki anlamda geliştirebileceğiniz bazı etkinlik önerileri vardır.

- Öğretmenin ahlaki özellikleri, öğrenciler üzerinde olumlu veya olumsuz bir iz bırakabilmektedir. Öğretmeni tarafından cesaretlendirilen, öğrenmeye motive edilen, yetenekleri keşfedilip geliştirilen bir öğrenci ile öğretmeni tarafından pasif ve sorunlu görülen, ihmal edilen, sürekli kızılan veya görmezden gelinen bir öğrencinin okula/derse/hayata bakış açısını yansıtabilirsiniz.

- Öğretmenin ahlaki özellikleri, toplumda yankı bulmaktadır. Aynı suçun işlendiği iki farklı haberde, suçlulardan biri öğretmen ise bu haber daha fazla dikkat çekmektedir. Aynı şekilde fedakârlıklarıyla öğrencilerinin hayatında olumlu bir gelişme yaşatan öğretmenler de dikkat çekmekte ve toplumun takdirini toplamaktadır. Siz de öğretmenin suçlu olduğu bir gazete haberini ve öğretmenin fedakârlığını yansıtan bir başka gazete haberini yan yana getirip öğretmen ahlakının insan hayatındaki ve toplumdaki önemi üzerine konuşabilirsiniz.

- Aynı fakülteden mezun olan iki öğretmenin görev yaptığı okulun imkânları, öğrenci ve veli profili, karşılaştığı problemler, problemlere yaklaşımı, eğitim faaliyetleri ve süreci farklı olabilmektedir. Bu farklılıklar karşısında öğretmenin davranışları da değişebilmektedir. Bu davranışlar onun ahlaki özelliklerini dışa yansıtmaktadır. Bunun gibi, öğretmeni konu edinen pek çok filmde öğretmenin ahlaki özellikleri dikkat çekmekte, olumlu veya olumsuz bir örnek filme konu olabilmektedir. Siz de öğretmeni konu edinen bir filmi izleyerek, meslek etiği açısından onun davranışları üzerine tartışabilir hatta film sahnelerini sınıfa yansıtarak üzerine konuşabilirsiniz.

- Kendini ahlaki özelliklerinizi tanımak amacıyla kişilik özelliklerinizi ve değerlerinizi boş bir kâğıda listeleyip öğretmenliğin gerektirdiği etik ilkeler ile karşılaştırabilirsiniz. Böylece öğretmenliğin size uygun bir meslek olup olmadığı hakkında fikir yürütebilirsiniz. Bu liste etkinliği ile olumlu taraflarınızı fark edebilir veya (varsa) geliştirmeniz gereken niteliklerinizi tespit edip geliştirmeye başlayabilirsiniz.

Bir plan yapın ve uygulayın!

Başarılar!

Kaynakça

657 numaralı Devlet Memurları Kanunu. (1965). *T.C. Resmî Gazete*, 12056, 14 Temmuz 1965.

Akyüz, Y. (2006). Türkiye'de öğretmen yetiştirmenin 160. yılında Darülmüallimîn'in ilk yıllarına toplu ve yeni bir bakış. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 20, 17-58. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/1335/15452.pdf> adresinden 13 Haziran 2017 tarihinde edinilmiştir.

Ayverdi, İ. (2006). *Misalli büyük Türkçe sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Lugatı.

Bayraktar, M. F. (2015). *İbn Cema'dan öğretmen ve öğrencilere öğütler*. İstanbul: Marmara

- Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Bayraktar, M. F. (2015). *İslâm eğitiminde öğretmen-öğrenci münâsebetleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Çağlayan, A. (2005). *Ahlak pusulası: Ahlak ve değerler eğitimi*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Çağrı, M. (1989). Ahlak. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde (C. 2, s. 1-9). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Çamdibi, M. (2014). *Güzel ahlak ve insan ilişkileri*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Çelikkaya, H. (2014). *Eğitim bilimlerine giriş: Eğitimcilik ve öğretmenlik*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Ersoy, F. (2013). *Sosyal bilgiler dersiyile bütünleştirilmiş aile katılımlı karakter eğitimi programının geliştirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ersoy, F. (2016). İslam eğitim klasiklerinde öğretmen. Ü. Güneş ve E. S. Yavaş (Ed.), *V. Lisansüstü Çalışmaları Kongresi bildiriler kitabı* içinde (C. II, s. 251-272). İstanbul: İlmî Etüdler Derneği.
- İbn Cema, B. S. (1998). *İslam geleneğinde öğretmen öğrenci eğitim öğretim adabı* (çev. M. Ş. Aydın). İstanbul: Marifet Yayınları.
- İbn Sahnûn. (1996). *Eğitim ve öğretimin esasları* (çev. M. F. Bayraktar). İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı.
- İmam-ı Azam Ebu Hanife, N. bin S. (1969). *Cevaplar* (çev. N. Erdoğan). İstanbul: Dede Korkut Yayınları.
- İmam-ı Gazali. (1971). *İhyâ'u ulûmî'd-din* (C. 1, çev. A. Arslan). İstanbul: Yayılcık Matbaası.
- İşgüden, B. ve Çabuk, A. (2006). Meslek etiği ve meslek etiğinin meslek yaşamı üzerindeki etkileri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(16), 59-86. <http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c9s16/makale/c9s16m4.pdf> adresinden 14 Haziran 2017 tarihinde edinilmiştir.
- İşte Türkiye'nin en itibarlı meslekleri. (2017, 19 Haziran). *Hürriyet* gazetesi. <http://www.hurriyet.com.tr/galeri-iste-turkiyenin-en-itibarli-meslekleri-40364624?p=20> adresinden 19 Haziran 2017 tarihinde edinildi.
- Kabisi. (1966). *İslamda öğretmen öğrenci meselelerine dair geniş risale* (çev. S. Ateş ve H. R. Öymen). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik. (2005). *T.C. Resmî Gazete*, 25785, 13 Nisan 2005.
- Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. (2004). *T.C. Resmî Gazete*, 25486, 8 Haziran 2004.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (1980). *Millî Eğitim Temel Kanunu*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2015). *Eğitimciler için mesleki etik ilkeler*. http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/15/03/133782/dosyalar/2015_07/06040146_meslekietik.pdf?CHK=34c06eebf243b80219a03ee11ee50cd9 adresinden 14 Haziran 2017 tarihinde edinilmiştir.
- Minhâcû'l-müteallim (çev. Y. V. Yavuz). (2009). İstanbul: Feyiz Yayınları.
- Özoğlu, M., Gür, B. S. ve Altunoğlu, A. (2013). *Türkiye ve dünyada öğretmenlik: Retorik ve pratik*. Ankara: Eğitim Bir-Sen Yayınları.

- Seyyar, A. (2015). *Ahlak terimleri*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Şimşek, H. (2014). Osmanlı döneminde kısa süreli öğretmen yetiştirme uygulamaları (Darulamelîyat ve taşrada öğretmen yetiştirme). *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, XI (1), 77-95.
- Tekeli, İ. ve İlkin, S. (1999). *Osmanlı İmparatorluğu'nda eğitim ve bilgi üretim sisteminin oluşumu ve dönüşümü*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Türk Dil Kurumu. (t.y.). *Güncel Türkçe sözlük*. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.594d23d1e323e1.91635138 adresinden 13 Haziran 2017 tarihinde edinilmiştir.

İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ

- Bayraktar, M. F. (2015). *İslam eğitiminde öğretmen-öğrenci münasebetleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Cüceloğlu, D. ve Erdoğan, İ. (2015). *Öğretmen olmak: Bir cana dokunmak*. İstanbul: Final Kültür Sanat Yayınları.
- Sever, M. ve Aypay, A. (Ed.). (2014). *Öğretmenlik halleri: Türkiye'de öğretmen olmak üzerine nitel bir araştırma*. Ankara: Pegem Akademi.